

Delia MARIAN

**CEREMONIILE FUNERARE ȘI COMEMORATIVE
ALE UNOR MODELE CULTURALE DIN FAMILIA MUREȘENILOR,
REFLECTATE ÎN PRESA VREMII
(IACOB MUREȘIANU ȘI AUREL MUREȘIANU)**

În istoria fiecărui popor, cele două momente fundamentale ale vieții – nașterea și moartea – au generat obiceiuri și datini, parte integrantă din fenomenul complex care este spiritualitatea. Omul a fost dintotdeauna obsedat de spectrul morții. La nivel social-uman, moartea încetează a fi un fenomen cosmic sau biologic, devine o problemă de cunoaștere, de cultură.

În spațiul multiethnic și multiconfesional care este Transilvania, se cristalizează în secolul al XIX-lea o serie de discursuri extinse asupra morții, ce se pot regăsi până astăzi. Este vorba de discursuri ca relații de putere manifestate implicit și explicit, într-o gamă care ar presupune mai multe variante (discurs legislativ, discurs laic, discurs religios, discurs literar sau discurs tradițional folcloric).

Mediul universitar influențează maniera în care se desfășoară ceremoniile morții în mediile elitei brașovene. În câmpul universitar, surprindem nu numai atitudinea față de moarte a acestui grup profesional – categorie importantă a intelectualilor, a celor predispuși, de obicei, să mediteze asupra vieții și morții –, ci și împrejurările în care au trecut spre veșnicie, riturile și ritualurile funerare, cu o bună parte a semnificațiilor acestor manifestări. Ființe umane, universitarii se supun acelorași legi ale vieții, manifestând totodată și o anumită sensibilitate față de subiect – ca toți ceilalți, de fapt –, însă adeseori ca expresie publică.

A fi profesor este și o chestiune de prestigiu social, ce s-a impus la noi încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, ca principiu fundamental în aprecierea individului, proces specific societății moderne. În acest context, calitatea de universitar presupune cel puțin trei dimensiuni: socială, politică și culturală. De aici rezultă și forța universitarilor, care, prin poziția și intervenția lor, aduc la cunoștință publică idei și principii, stimulează creativitatea, generează dezbateri etc. Motiv pentru care sunt explicabile onorurile ce li se acordă, odată cu trecerea lor în posteritate.

Pierderea valorilor din mediul universitar brașovean din acea perioadă lasă urme adânci în memoria întregii comunități, lucru ușor de dedus din anunțul făcut cu ocazia dispariției lui Iacob Mureșianu: „*Iacobu Mureșianu nu mai este între cei vii. S-a dusu și elu în mijloculu umbreloru acelor bravi bărbați, care de susu din înalțimi privescu asupra luptătoriloru națiunei române cu ochi plini de bunătate, dar severi și muștrători, par'că ar voi să le zică: Înainte Români! Nu șovăiți, căci laurii victoriei vă așteaptă!*”¹. Necrologul continuă cu o descriere concentrată, cu accente patriotice, a vieții și activității lui Iacob Mureșianu: „*Iacobu Mureșianu, învăpăiatulu dascălu, care a crescutu două generațiuni, îmbărbătându-le la muncă și la luptă neobosită pentru ridicarea neamului românescu; bunulu părinte, care din modestulu său cercu de activitate scia să însuflețească și să electrizeze tote inimile pentru marile idealuri ale culturai și progresului naționalu; nobilulu patriotu ardeleanu, care a lucratu totă viața sa fără pregetu pentru împlânzirea și împăciuirea spiriteloru învrăjbite de patima urei de rasă și de confesiune*”².

Colectivul „Gazetei Transilvaniei” a alcătuit acest elogiu și din pricina faptului că Iacob Mureșianu a fost redactor, editor și proprietar al acestui ziar aproape o jumătate de secol, și așa cum spun ei, „și-a jertfitu sănătate și avere pentru susținerea ziarului [...] și pentru apărarea steagului, limbei, culturai și naționalității române”. Regretul pierderii lui Iacob Mureșianu transpare și din

¹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, anul L, numărul 204, vineri 18 (30) septembrie 1887, p. 1.

² *Ibidem*.

următorul alineat: „*Ne-a părăsitu tocmai acum când ne pregăteam a’i împleti cununa de lauri în ajunulu jubileului de 50 de ani de existență a acestui organu naționulu*” (n.n. „Gazeta Transilvaniei”). Din prezentarea care i se face lui Iacob Mureșianu se poate observa tendința celor ce au scris acest text de a-l eroiza, de a-l așeza pe un soclu istoric asemeni luptătorilor din timpuri străvechi: „*În luptele grele ce le purtamu, credința lui neclintită în viitorulu strălucitu alu națiunei noastre și sfaturile sale înțelepte date din inimă curată româneasă fostu-ne-au o călăuză nestimată, și spiritulu lui ne va însufleți și în viitoru urmându devisei sale: Totdeuna înainte cu bărbăție!*”³.

Contemporanii lui Iacob Mureșianu conștientizează că moartea acestui om reprezintă un fenomen ireversibil și că personalitatea care a fost Iacob Mureșianu nu va putea fi înlocuită. Astfel, redacția „Gazetei” își ia adio de la mentorul său, acțiunile viitoare ale acestei generații fiind ghidate de îndemnurile sale: „*Adîncu mîhniți de perderea nereparabilă ce o suferimu prin moartea lui Iacob Mureșianu, îi zicemu: Du-te în pace, prea demnule dascălu și părinte, ți-ai făcutu datoriu pe acestu pămîntu! Faptele tale nobile neuitate voru fi între noi și ne voru îmbărbăta a stărui neobositu, ca să se realizeze dorința ta cea mai fierbinte: recăștigarea drepturiloru națiunei române!*”⁴. Acest adio este formulat ca o promisiune, și anume, aceea că idealurile pentru care s-a zbatut Iacob Mureșianu, flacăra îndârjirii lui, vor fi purtate mai departe pentru dobândirea drepturilor românilor.

Ulterior, apare un editorial cu titlul *În memoria lui Iacobu Mureșianu*, care va avea ecou și în următoarele trei numere ale ziarului. Faptul că prima pagină a „Gazetei” scrie despre Iacob Mureșianu ne arată ce însemnat a fost acest om în viața colectivului ziarului, știut fiind că prima pagină dintr-un periodic este cea mai importantă și cu cel mai mare impact asupra publicului larg. Dacă *În memoria lui Iacobu Mureșianu* a apărut în patru numere ale „Gazetei Transilvaniei” înțelegem cu toții de ce dispariția lui a fost dureroasă pentru întreaga societate a acelei vremi.

Așa cum înșiși autorii articolului au spus: „... vom da azi o probă de cele mai proaspete despre nobilele sentimente și iubirea nemărginită către națiunea română ce o nutrea în peptulu său răposatulu”. Formularea ce urmează denotă faptul că abia acum, după ce s-a stins din viață mentorul lor, colegii săi de ziar înțeleg și conștientizează că poate condiția fizică și psihică a lui I. Mureșianu era un semnal de alarmă a ceea ce va urma să se întâmple: „*Încă în cursul verei acesteia, deși mai slăbitu ca ori și când de ani, de lupte și de greaua muncă de atâtea decenii, spiritulu lui se ocupa mereu de soarta națiunei sale, pe care, dacă ar fi pututu, ar fi scos-o de păru deasupra necazuriloru și suferințelor*”⁵.

Ultimele însemnări pe care le-a făcut I. Mureșianu sunt atât cristalizarea valorilor și crezurilor sale pentru care a luptat în timpul vieții, cât și doleanțele sale în ceea ce privește conduita generației prezente și viitoare. Din editorial transpare faptul că „discipolii” lui I. Mureșianu privesc aceste ultime însemnări ca pe o ultimă dorință pe care sunt datori să o împlinescă. „*Vrednice de toată luarea aminte suntu însă sfaturile de auru ce le dă veteranulu luptătoru, a cărui moarte o deplângemu, mameloru române, cum să-și crească copii, ca ei să-și iubească limba și naționalitatea loru mai presus de ori și ce.*”⁶ Se observă tendința de eroizare, I. Mureșianu fiind așezat parcă pe un soclu al onoarei și venerabilității: „*veteranulu luptătoru*”, căci generația sa îl privea prin prisma îndârjirii cu care milita pentru reconstrucția valorilor naționale.

În încheierea articolului, se prezintă „*unu caracteristicu răspunsu ce l-a datu răposatulu în zilele din urmă ale vieții sale, pe patulu său de suferință, când din întâmplare fu întrebatu de unu visitoru: câți copii are? Atunci cu lacrimi în ochi și oftându respunse regretatulu Iacobu*

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Mureșianu: «Copii mei iubiți suntu toți fii națiunei, pe cari i-am crescutu și i-am învățatu, și pentru fericirea căroră am muncitu și am luptatu toată viața mea»⁷.

Despre personalitatea lui Iacob Mureșianu (1812-1887) se vorbește însă și după mulți ani de zile. Într-un album comemorativ editat la Brașov, în 1913, la tipografia familiei Mureșianu, se reiau vechi epistole și telegrame de condoleanțe, vechi aprecieri ale personalității defunctului: „Cuprinsul telegramei de astăzi, cu care îmi anunțați repausarea în Domnul a preaiubitului D-Voastră părinte și al meu amic probat într'un period de 62 ani (1825) mi-ar impune între ori-cari alte împrejurări datorința frîțească și românească ca să asist la solemnitatea astrucării și să mi iau rămas bun până la revedere, care din partea mea nu mai poate intarsia cu zile prea multe în această vale a durerilor. Un desastru (incendiu) înfricoșat, care ajunse pe fiuca mea văduvă, mă reține de la mergerea mea la Brașov și mă silește să plec la Orăștie așa zdrobit de munca grea, la care am fost supus mai ales de 5 luni încoace. Eu însă având grația ceriului pentru o viață, fie și numai de câteva luni, îmi voi face datoria cu totul altmintrelea către amicul meu; iar până atunci îi zic: Memoria lui să fie binecuvântată de tot sufletul românesc și sempiternă la națiunea noastră întreagă; iar membrilor familiei sale, pe care îi iubise ca pe lumina ochilor săi și ca pe mântuirea sufletului său, le implor dela cer tot binele și toată adevărata fericire, pe care o poate avea omul pe acest pământ. Părtaș al doliului Dvoastră, Gheorghe Bariț»⁸.

Moartea unui alt membru al familiei Mureșenilor, Aurel Mureșianu, fiul lui Iacob Mureșianu, a însemnat o grea pierdere nu doar pentru familie, ci și pentru toți românii din Ardeal. Apărător al drepturilor și libertății naționale, patriot înflăcărat, s-a implicat în politică și a luptat pentru apărarea cauzei naționale române, fapt pentru care i-au fost intentate procese în urma cărora a fost condamnat la închisoare și amendat. Suferind de o boală necruțătoare, care-l obliga să stea mai mult la pat, agravată de aceste evenimente, Aurel Mureșianu se stinge din viață: „Astfel s'a încheiat viața sbuciumată și plină de jertfe a unui om, care n'a știut ce este odihna și mulțămirea personală, care și-a nesocotit interesele sale materiale și ale familiei sale, și care a renunțat de bună voie la avantajele carierei, pentru care era pregătit, având în vedere un singur scop: susținerea conștiinței naționale la poporul nostru din această patrie, apărarea drepturilor lui politice și îndemnarea lui la lupta pentru obținerea condițiilor de existență pentru viitor, demne de un popor cu un trecut aproape bimilenar, care voiește să stea cu vrednicie alături de celelalte neamuri conlocuitoare. Până în momentul din urmă Aurel Mureșianu n'a lăsat din mână condeiul, din care făcuse armă pentru apărarea poporului său mult iubit; încă alaltă-eri scrisese articolul introductiv și eri se pregătia tocmai pentru munca de astăzi, când îngerul morții îi suflă cu repejune flacăra vieții, lăsând în jale adâncă o familie, pe care împrejurările o făcuseră să fie departe de dânsul și întristând până la suflet pe tovarășii săi de luptă și pe toți aceia, cari l-au cunoscut și-l știau prețui»⁹.

Student la Universitatea din Viena, a fost corespondent al „Gazetei” pe care tatăl său, Iacob Mureșianu o conducea „în timpul de prefăceri politice dintre anii 1865-1870”¹⁰. După terminarea studiilor, intră ca practicant în biroul unui renumit avocat din Viena, dar în 1877, când tatăl său se îmbolnăvește, este nevoit să se hotărăscă dacă să continue cariera de avocat, de pe urma căreia ar fi putut trage foloase materiale, sau să se întoarcă în țară și să se facă gazetar.¹¹ „Fără să stea multă vreme la chibzuri, el a ales cărarea din urmă – deși știa bine, ce-l așteptă. A făcut-o, condus de învâpuiata sa dragoste de neam și de încrederea sa nemărginită în isbânda cauzei celei drepte a poporului românesc.”¹²

⁷ *Ibidem*, numărul 205, vineri, 19 septembrie (1 octombrie), 1887, p. 1.

⁸ *Album Comemorativ*, Brașov, Tipografia Mureșianu, 1913, p. 45.

⁹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 124, luni-marți, 9 (22) Iunie, 1909, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

Abnegația cu care a slujit intereselor țării și credința neclintită în viitorul acesteia și buna înțelegere și prietenie dintre Aurel Mureșianu și sașii din Brașov nu vor putea fi contestate vreodată de nimeni.

Românii din comunitatea brașoveană l-au statuat în ipostaza de figură exemplară a identității românești: „*Stegarul, care primise din partea înaintașilor stindardul național spre păstrare, deși înălbit înaintea de vreme în decursul celor trei decenii de lupte grele și deși greu rănit, totuși își înalță fruntea cu mândrie, bine știind, că stindardul său, deși ciuruit de gloanțe, n'a fost pătat prin nici o umilință. Astăzi brațul obosit al stegarului a căzut, fruntea sa s'a înclinat spre pământ pentru vecie. Steagul însă nu va cădea în noroiu, căci avem firma convingere, că vor veni alți viteji, ca să-l susțină. Individul poate muri ... trebuie să moară. Națiunea însă va trăi pururea!*”¹³.

Înmormântarea acestui patriot înflăcărat, nu a fost lipsită de evenimente nedorite, care au accentuat și mai mult tristețea generală provocată de dispariția lui. Coșciugul așezat pe catafalca era înconjurat de nenumărate coroane cu tricolorul pe ele. Acest fapt l-a determinat pe căpitanul de poliție să ordone ca nicio coroană care avea tricolorul să nu fie pusă pe carul mortuar. Cu toate intervențiile făcute de către deputații Dr. Vaida, Dr. Maniu și Dr. Vlad la căpitan, tricolorul a trebuit să fie dat jos de pe coroane pentru a nu provoca un scandal public.

După oficierea slujbei în fața catafalcului, ținută de Reverendissimul domn canonic Bunea, asistat de protopopul Dăian și de alți doi preoți, coșciugul a fost așezat pe carul mortuar: „*Cortegiul a fost deschis de un car plin cu cununi admirabile de flori și frunze, din care se zărea o fundă roșu-galbenă și una albastră-galbină ... Coloarea a treia pe ambele funte era îmbrăcată în doliu. Era cununa cu funta treicoloră a redacției «Tribunei» care a scăpat nesupărată de ochii organelor poliției. După acest car au urmat membri tipografiei «Gazetei» și membri societății tipografilor organizați din Brașov. Au urmat băeții cu serafimii și preoții celebranți apoi carul mortuar. În dreapta carului pășeau reprezentanții tinerimei române din Brașov [...] purtând torțe. În stânga carului purtau torțe frunțașii poporului nostrum din Șcheiu [...]»*¹⁴.

Carul mortuar era urmat de familie și rudele apropiate, apoi cortegiul din câteva sute de oameni, prieteni, cunoscuți, chiar și țărani din satele învecinate, precum și un număr mare de elevi: „*A fost un cortegiu imponent de câteva sute de oameni, cari au ținut să-l petreacă la ultimul locaș pământesc pe cel, care a căzut în lupta pentru susținerea nepătată a stindardului național. Cortegiul a trecut din Piață prin Târgul Cailor, prin fața școalelor românești și s'a oprit în fața cimiterului din Groaveri, unde staționa o mulțime de oameni. Coșciugul a fost apoi ridicat și dus în capela din Groaveri, unde s'a oficiat prohodul. Cântările funebre le-a executat în mod pătrunzător corul mixt al bisericei Sf. Nicolae sub conducerea d-lui prof. George Dima.*

După cetirea evangheliei Reverendisimul domn canonic Dr. A. Bunea a rostit magistralul panegiric [...].

*După «Vecinica pomenire» coșciugul a fost din nou ridicat și dus la groapa proaspăt săpată de lângă mormântul fericitului Iacob Mureșianu»*¹⁵.

Înainte de citirea ultimei rugăciuni de dezlegare, au fost rostite discursuri de către reprezentanții ai diferitelor societăți precum: „România Jună”, „Petru Maior”, dar și în numele neamului românesc, a tinerimii române și a sindicatului presei românești: „*După terminarea discursurilor s'a cetit rugăciunea de deslegare apoi sicriul a fost coborât în mormânt în sunetele «Vecinice pomeniri» cântată în mod pătrunzător de protopopul și profesorul de cant din Blaj Aron Papiu. Cu adâncă jale*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem*, nr. 126, joi-vineri, 12 (25) Iunie 1909, p. 3.

¹⁵ *Ibidem*, p. 4.

*în suflet ne-am depărtat dela proaspătul mormânt, care a primit în sânul său trupul neânsuflețit al unuia din cei mai vrednici și mari fii ai neamului românesc*¹⁶.

Un fapt demn de semnalat, legat de înmormântarea lui Aurel Mureșianu, a fost acela că la înmormântare nu au luat parte în mod oficial autoritățile publice, primarul a transmis doar condoleanțe familiei, iar sași și unguri au participat în număr foarte mic. Acest fapt nu a trecut neobservat și a fost consemnat și în presă.¹⁷

Documentul care relevă cel mai sugestiv personalitatea lui Aurel Mureșianu este însă Panegiricul realizat de dr. Augustin Bunea¹⁸, istoric și teolog (20 iunie 1847-20 iunie 1909), care își începe cuvântarea cu un citat din *Psalmul 38*: „*Spune-mi, Doamne, sfârșitul meu și numărul zilelor mele, care-mi este, ca să știu de ce mă lipsesc eu*”.

Una din perspectivele lui A. Bunea asupra morții este realist-istorică; astfel, moartea este percepută ca o ruptură ce separă un om de familie și de cei dragi. Realismul este dat și de constatarea că moartea survine în orice condiții, fără a ține seama de situația socială: „*[...] care nu cruță nici frumusețe, nici tinerețe, nici putere, nici avere; care rupe fără milă cele mai sfinte și trainice legături; care smulge pe părinți din mijlocul fiilor, când aceștia au mai mare lipsă de ajutor, pe fiii dela pieptul părinților, pe barbat din brațele soției sale iubitoare, pe soție din brațele ocrotitoare[...]*”.

O altă perspectivă este una religio-spirituală, care aruncă o lumină cu substrat mult mai profund asupra morții, căci trecerea în veșnicie este urmată de dreapta judecată a lui Dumnezeu „*înaintea căruia unul fiecare dintre noi avem să dăm seamă despre toate faptele noastre, despre toate simțămintele noastre, despre toate gândirile noastre din această viață pământească*”. Potrivit lui A. Bunea, fiecare preot are marea datorie, plină de răspundere, să-i trezească pe oameni din nepăsarea și amorțeala sufletească, astfel încât fiecare dintre ei să contribuie în mod pozitiv la dezvoltarea societății.

A. Bunea se simte dator să cuvânte la înmormântarea lui Aurel Mureșianu, o numește „datorie sfântă”, menită să îi determine pe ascultători să acorde morții însemnătatea cuvenită și să o privească ca pe un impuls de a-și trăi viața în spirit creștin, pentru a fi pregătiți pentru viața viitoare. Teologul își continuă cuvântarea dându-i ca exemplu pe sfinți: „*Gândul acesta sfânt a luminat mințile mucenicilor, pentru ca ei să privească moartea drept poartă a raiului și astfel să stea neînfrigați, neclătiți și chiar veseli sub chinurile de moarte ale călăilor păgâni [...]*”. În cele ce urmează, autorul apelează la pilda sfinților care s-au străduit să câștige bunătățile lumii nevăzute prin faptele lor, și consideră că ea este continuată în exemplul oamenilor de seamă ai vremii, care „*au multe și felurite merite*”; „*unii își petrec zilele și nopțile în adâncirea tainelor dumnezeiești, scriind mai apoi opere religioase menite să călăuzească viața creștinilor, alții se perindă prin lume fiind misionari ai creștinismului, alții își dedică viața alinării suferinței bolnavilor, colonizării unor ținuturi sălbate, [...] alții închinându-și munca, averea și viața pentru liberarea neamului lor din lanțurile robiei și pentru înzestrarea lui cu așezăminte de lumină, de cultură, de creștere și de evlavie*”. Bunea considera că doar acei oameni care reușesc să pătrundă taina morții știu după ce valori morale să se ghideze în timpul vieții: umilința, milostenia, hărnicia, cumpătarea, iubirea, adevărul, bunătatea și dreptatea. Teologul subliniază ideea că oamenii de vază care se sting rămân prin actele lor publice în sufletul și în conștiința poporului lor ca exemple demne de urmat: „*Să nu uităm a le și întipări adânc în sufletul nostru și a le păzi și urma cu sfințenie chiar în interesul mântuirii noastre, în același timp însă să ne gândim și la învățăturile folositoare, ce le putem scoate din cazul particular, ce ne-a*

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 127, sâmbătă, 13 (26) Iunie 1909, p. 2.

¹⁸ Aflat în expunere la Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov.

întrunit în jurul rămășițelor pământești ale lui Aurel Mureșianu, căruia astăzi îi dăm cinstea din urmă”.

În continuare, A. Bunea, în numele generației din care făcea parte, aduce un prinos de recunoștință lui A. Mureșianu, pentru sprijinul pe care l-a oferit semenilor săi de-a lungul vieții și îl elogiază, spunând despre el că este „*venerabilă faptură de patriarch*”, care a știut să rostească cuvinte de mângâiere și de îmbărbătare, dând sfaturi în situații dificile, îndemnând la bună înțelegere, dar în același timp dojenitor când era cazul. Odată cu moartea sa, A. Mureșianu a devenit un „*sol al neamului românesc*”, cerând dreptate și ajutor de la Dumnezeu.

Fiindu-i încredințată de către tatăl său conducerea „Gazetei Transilvaniei”, A. Mureșianu a devenit un apărător înverșunat al drepturilor neamului românesc. Folosindu-se de întrebări retorice, A. Bunea scoate în evidență iscusința cu care Aurel Mureșianu a izbutit să respingă atacurile politice virulente la adresa sa și a politicii de emancipare a românilor din Ardeal și Țara Ungurească. Spiritul lui de sacrificiu și dăruirea pentru crezul său reies din următorul pasaj: „*Cine să nu se plece înaintea aceluia caracter integru, care mai bucuros suferia orice batjocură, decât să se abată dela convingerile sale, înaintea aceluia spirit de jertfă și abnegațiune, care toată agoniseala părinților săi a pus-o în serviciul cauzei sfinte a poporului românesc?*”.

Compașiunea lui A. Bunea se îndreaptă către familia îndurerată, a cărei suferință „*nici lacrimile unui neam întreg nu o pot alina, fără numai bunul Dumnezeu, dacă cei atât de greu loviți se vor întoarce cu încredere și credință către izvorul tuturor darurilor și mângâierilor*”.

Ceremoniile funerare și de comemorare a personalităților comunității românești din Brașov (1867-1914) precum cele din familia Mureșenilor, reprezintă un prilej pentru cercetător, de a observa felul în care acestea devin prin evaluările comemorative figuri emblemative în panteonul românesc modern.

Les cérémonies funéraires et commémoratives de Iacob et Aurel Mureșianu

Résumé

Dans l’histoire de chaque peuple les deux moments fondamentaux de la vie, la naissance et la mort, ont généré des traditions et des habitudes comme partie intégrante du phénomène complexe de la spiritualité.

Dans l’espace multiethnique et multiconfessionnel de la Transylvanie se cristallise, pendant le 19e siècle, une série de discours sur la mort qu’on peut retrouver jusqu’à nos jours. Le discours prend l’aspect d’une mise en scène qui entoure un événement comme la mort. Les discours – *relations manifestées implicitement et explicitement du pouvoir* – supposaient plusieurs versions dans l’époque: le discours législatif, le discours religieux, le discours laïc, ou le discours traditionnel folklorique basé sur le décès. L’enquête sur la mort de certaines personnalités de Brașov qui ont vécu entre 1867 et 1912 est focalisée surtout au niveau d’instruction et par rapport aux intérêts de différentes institutions qui voulaient imposer leur propre discours.

Les cérémonies funéraires et de commémoration des personnalités de la communauté roumaine de Brașov (1867-1914), tel que Iacob Mureșianu et Aurel Mureșianu, représentent une occasion d’observer la façon dans laquelle ces personnalités deviennent, par les évaluations commémoratives, des figures emblématiques dans le panthéon roumain moderne.